

Book Review / Kitap İncelemesi

EDITOR(S) EDİTÖR(LER)	:	Prof. Dr. Ergün HAMZADAYI
TITLE / BAŞLIK	:	Okuma ve Eğitimi
PUBLISHER / YAYINCI	:	Anı Yayıncılık
YEAR / YIL	:	2024
PAGES / SAYFA	:	274
REVIEWER / İNCELEYEN	:	Zeynep Buse ESER

Özet

Prof. Dr. Ergün HAMZADAYI'nın editörlüğünü yaptığı kitap, okuma becerisi ve eğitimiyle ilgili temel kavramlar, modeller, boyutlar, yöntem, teknik ve stratejiler, okuma becerisinin ölçme ve değerlendirilmesine genel bakış olanağı sunmaktadır. Kitabın temel amacı, okumanın çok boyutlu yapısına ilişkin bilinç oluşturmak ve okuma becerisinin kazandırılması sürecinde yapılabilecekler yöneltik farkındalık yaratmaktır. İçerik akışı okurun okuma eğitimine ilişkin temel kavramlara, okumanın boyutlarına ve modellerine, okuma eğitimi süresince işe koşulan bilişsel ve üstbilişsel stratejilere, okuma becerisinin ölçme ve değerlendirilmesine ilişkin sorulara ayrıntılı yanıt bulabileceği biçimde tasarlanmıştır. Kitap dokuz bölümden oluşmakta ve her bölüm sonunda kaynakça kısmı yer almaktadır.

Değerlendirme

Kitabın birinci bölümünde Derya YAYLI tarafından kaleme alınan *Okuma Eğitime İlişkin Temel Kavramlar* yer almaktadır. Okuma eğitime ilişkin temel kavramların aktarıldığı bölümde, başlıca okuduğunu anlama ve okuryazarlık kavramlarına odaklanılmıştır. Ardından metin ve metinsellik ölçütleri, sözlü ve yazılı metinlerin birbirinden ayrıldığı noktalar, okuma ve okuryazarlık, okuma kültürü alt başlıklarına değinilmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında nitelikli okurun özellikleri, okuma araçları ve okumanın diğer becerilerle ilişkisi açıklanmıştır. Sonuç kısmında ise öğrencilere stratejileri öğretmek onların okuma süreçlerini destekleyen öğretmenlerin modelleme, yapı iskelesi ve aracılık gibi etkinlikleri kullanması yönünde öneride bulunulmuştur.

Kitabın ikinci bölümünde Nihat BAYAT tarafından kaleme alınan *Okumanın Boyutları* yer almaktadır. Bölümün girişinde sözcüklerin tanınma durumunun, iletinin toplumsal bağlamdaki karşılığının, sözcüklerin okurda oluşturduğu düşüncelerin ve okur deneyimlerinin okuma sürecinin çeşitli boyutları olduğu belirtilmiştir. Giriş bölümünün ardından alt başlıklara geçiş yapılarak okumanın fiziksel boyutlarına değinilmiştir. Fiziksel boyutu oluşturan göz devinimleri ve görme alanı açıklanmış ve bu iki boyutun okuma sürecine ne yönden katkı sağladığı belirtilmiştir. Fiziksel boyutlardan sonra okumanın bilişsel boyutlarına geçiş yapılmıştır. Okuma kapsamındaki bilişsel işlemler alt düzey ve üst düzeyde birçok boyuta sahiptir. Üst düzeyde bulunan çıkarım ve okuduğunu anlama, yürütücü işlevler ve seçici dikkat işlemleri alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Üçüncü olarak duyuşsal boyutlar ele alınarak ilgi, güdü, tutum, özyeterlik ve kaygının okuma süreci üzerindeki etkisine değinilmiştir. Son olarak da toplumsal boyutlar okur, metin ve toplum bağlamında aktarılmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde Ergün HAMZADAYI ve Zeynal Abidin ELÇİ tarafından kaleme alınan *Okuma Modelleri* yer almaktadır. Okumanın önceki bölümde ele alınan boyutlarına koşut olarak okurun sözcük bilgisi, okumaya yönelik tutumu, okuma sürecinde kullandığı stratejiler, metnin yapısı ve okuma akıcılığı gibi bileşenler okuduğunu anlamayı etkiler. Bölümde, bu bileşenlerin okuma sürecindeki etkisini ve anlamının nasıl gerçekleştiğini betimleyen okuma modelleri ele alınmıştır. Odak noktaları dikkate alınarak dört ulamda incelenen modellerin ilki göz hareketleri modelleridir. Bu modeller beyin ve gözün eşgüdümlü çalıştığını savlar. Bölüm içinde tüm göz hareketleri modellerinin adı verilmiş, E-Z Reader Modeli ve SWIFT Okuma Modeli ise ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. İkinci olarak sözcük tanımayı okumanın temeli kabul eden sözcük tanıma modellerine değinilmiştir. Alanyazından yönelimle geliştirilen beş sözcük tanıma modeli okurlara aktarılmıştır. Bu modeller; Birim Büyüklüğü Modeli, Sesbilimsel Model, Çift Yollu Okuma Modeli, Üçgen Bağlantıcı Okuma Modeli ve Bağlantıcı Çift Yollu Modelidir. Üçüncü olarak sözdizimsel çözümlemelere odaklanan Tümce İşleme Modelleri ele alınmıştır. Bu model kapsamında sözdizimsel öncelikli yaklaşımlar ve kısıt temelli yaklaşımlara yer verilmiştir. Son olarak söylem işleme modelleri olan Yapı Bütünleştirme Modeli, Durum - Zaman Modeli, Düzenleyici Model ve Yankılayıcı Model açıklanmıştır.

Kitabın dördüncü bölümünde Hakan ÜLPER tarafından kaleme alınan *Akıcı Okuma* yer almaktadır. Bölümün girişinde akıcı okumanın alanyazındaki yansımalarına yer verilmiştir. Alanyazından yönelimle akıcı okuma, tam ve doğru anlamının yanında okuma güdüsünü de sağlayan uygun sesletim, hız ve doğru okuma biçiminde tanımlanmıştır. Tanımın ardından akıcı okumaya etki eden sözcük bilgisi ve dağarcığı, metin türü ve punto büyüklüğü etmenleri ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Ek olarak sıkça karıştırılan hızlı okuma ve akıcı okumanın ayrıldıkları noktalar vurgulanmıştır. Bölümün ilerleyen alt başlıklarında akıcı okuma modeli, akıcı okumanın önemi ve akıcı okuma türlerine değinilmiştir. Sesli ve sessiz akıcı okumaya ilişkin yapılan karşılaştırmanın ardından akıcı okuma stratejilerini oluşturan öykünleme, yardımcı okuma, tümce okuma, yinelemeli okuma ve eş yinelemeli okuma ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Son kısımda ise akıcı okumanın ölçümünün akıcı sözcük okuma, akıcı tümce okuma ve akıcı metin okuma olarak gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Kitabın beşinci bölümünde İbrahim Seçkin AYDIN ve Uğur DEMİRCAN tarafından kaleme alınan *Okuma Eğitime Bilişsel ve Üstbilişsel Stratejiler* yer almaktadır. Bölüm okuma stratejilerinin, öğrenme stratejilerinin düzenlenmiş biçimi olduğu ve ikisinin birbirinden ayrı düşünülemeyeceği belirtilerek giriş yapılmıştır. Bu durumdan hareketle başta öğrenme stratejilerini oluşturan tekrarlama, detaylandırma, düzenleme, anlamayı izleme ve duyuşsal stratejiler açıklanmış; sonrasında bilişsel stratejilere geçiş yapılmıştır. Bilişsel stratejilerin okuma sürecindeki yerine değinilmesinin ardından ön bilgileri harekete geçirme, tahmin yürütme, özetleme, soru sorma, görselleştirme, bilgileri organize etme ve çıkarım yapma stratejileri açıklanmıştır. Aynı biçimde üstbilişsel stratejileri oluşturan planlama, öz izleme, öz değerlendirme, kendine soru sorma, strateji seçimi ve uygulama stratejileri okura aktarılmıştır.

Kitabın altıncı bölümünde Ümit BOZKURT tarafından kaleme alınan *Metin Türleri, Metin Yapıları ve Okuma Süreci* yer almaktadır. Bölümün girişinde metnin tüm katmanları için hem birlikte hem de ayrı biçimde gelişen okuduğunu anlama sürecinin metnin küçük, büyük ve üst yapılarının kendi bileşenlerinden etkilendiği aktarılmıştır. Giriş bölümünün ardından tür ve yapı bilgisinin okuduğunu anlama üzerindeki etkisi ile üst yapı ve büyük yapı düzleminde tür ve yapı kavramları ele alınmıştır. Yapı başlığı altında sözbilimsel yapı ve metin yapısının ayrımına yer verilmiştir. Buna göre sözbilimsel yapıların metnin bölümlerini bağlayan mantıksal ilişkilere zemin hazırladığı, metin yapılarının ise düşüncelerin ilişkilendirilme biçimi konusunda daha kapsamlı bir anlayış sağladığı belirtilmiştir. Bölümün devamında ise üst yapılar ve temel metin yapıları, metin yapısı stratejileri ve görsel düzenleyiciler çizelgeler aracılığıyla açıklanmıştır.

Kitabın yedinci bölümünde Eylem Ezgi AHISKALI tarafından kaleme alınan *Okuduğunu Anlamayı Etkileyen Bileşenler* yer almaktadır. Bölümün girişinde okuduğunu anlama, metinde sunulan anlamın mevcut bilgilerle birleştirilerek metnin zihinsel gösterimini oluşturmak biçiminde tanımlanmıştır. Yapılan tanımın ardından okumanın

zihindeki işleyişini anlamak için okumayı etkileyen bileşenleri belirlemenin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu gereklilikten hareketle yapılan alanyazın derlemesinin sonucunda altı bileşen belirlenerek farklı boyutlarıyla okura sunulmuştur. Bu bileşenler; sözcük bilgisi, akıcı okuma, metin yapısı ve türü, strateji ve duyuşsal niteliklerdir. Duyuşsal nitelikler başlığı altında güdü, tutum, özyeterlik ve kaygıya ayrıca değinilmiştir. Son kısımda ise bahsedilen bileşenlerin zamanında ve etkili biçimde kullanıldığında anlama becerisi üzerinde doğrudan etkisi olduğu sonucu okura aktarılmıştır.

Kitabın sekizinci bölümünde Derya YILDIZ tarafından kaleme alınan *Okuma Tür, Yöntem ve Teknikleri* yer almaktadır. Günümüzde okuma eylemi, farklılaşan metin türlerini kapsamına alarak büyük bir genişleme yaşamıştır. Bu geniş kapsamda etkili bir okuma süreci gerçekleştirmek için farklı yöntem ve tekniklerin kullanımı gerekli hale gelmiştir. Bölümün girişinde okumanın genel kapsamı açıklanmış, ardından okuma tür, yöntem ve tekniklerine geçiş yapılmıştır. Bahsedilen kavramların alanyazındaki farklı sınıflandırmaları okura aktarılmıştır. Bu sınıflandırmalar dikkate alınarak sesli, sessiz, tam, hızlı, esnek (serbest), koro, not alarak, göz atarak, rehberli, soru sorarak, görsel, eleştirel, ekrandan, etkileşimli ve yaratıcı okuma tür, yöntem ve teknikleri ele alınmıştır. Bölüm devamında her biri ayrıntılı biçimde açıklanarak örnek uygulamalarına yer verilmiştir.

Kitabın son bölümü olan dokuzuncu bölümde Gökhan ÇETİNKAYA ve Zehra Nur BAYINDIR tarafından kaleme alınan *Okuma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme* yer almaktadır. Okuma eğitimi sürecinde öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerinin tanımlanabilmesi ve alt düzey-üst düzey okuduğunu anlama becerilerinin gelişebilmesi için ölçme ve değerlendirme gerçekleştirilir. Bu süreçte kullanılan görev biçimleri bölümde yanıt biçimi ve sınav biçimi olarak açıklanmıştır. Giriş bölümünün ardından ise aşamalı sınıflandırma yaklaşımları ele alınmıştır. Başlıkta Bloom'un ve Barrett'in aşamalı sınıflandırması aşamaları ve alt aşamalarıyla ayrıntılı biçimde açıklanmış, örnek bir metin üzerinden iki yaklaşıma ilişkin örnek sorular okura aktarılmıştır. Daha sonra değerlendirme görev biçimleri ele alınmıştır. Çıkartmalı işlem, boşluk doldurma, tümce tamamlama, kısa yanıtlı soru, serbest çağrışım, yapılandırılmış özetleme, bilgi aktarımı, metinsel birimleri sıralama, metinsel boşluk, paragraflara uygun başlık yazma, çoktan seçmeli soru, eşleştirme, kümelere ayırma, iki bileşenli soru, hata bulma, görsel oluşturma yönergesi ve açık uçlu soru görev biçimleri açıklanarak her bir biçimin uygulama örneklerine yer verilmiştir.

References / Kaynakça

Hamzadayı, E. (Ed.). (2024). Okuma ve eğitimi. Anı Yayıncılık.

İnceleyen Hakkında

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3917-060X>

Zeynep Buse Eser, lisans eğitimini İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında tamamlayarak Haziran 2024'te mezun olmuştur. 2024-2025 Eğitim-Öğretim yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başlamıştır. Yüksek lisans programında Edebiyat ve Eğitim, Türkçe Eğitiminde Güncel Yaklaşımlar ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Güncel Yaklaşımlar gibi derslerin eğitimini almıştır.